

МАНДРІВКА В ОРІАНУ

З часу першого видання цієї праці минуло дванадцять років. Протягом останніх років автором досліджено чимало інших історичних джерел, зокрема з'явилися друком сучасні роботи, присвячені міфорелігійному світогляду нашого народу. Безперечно, знайдуться ще й інші праці з досліджень давньоукраїнських міфів, які певною мірою доповнять і розширять коло персонажів маловідомих українських богів.

Безумовно, той далекий духовний світ Предків не втрачений для нас. Він існує і донині, своїм невидимим промінням проймає людські душі. Нині, відкидаючи багатовікові нашарування, ми не повинні оминати жодного історичного джерела, особливо українського. І лише тоді зможемо відчутися усю велич народно-поетичної творчості наших Предків. Дійсно, на слабких крилах історії важко подолати минулі віки і проникнути в їхні таємниці.

Автор не без утіхи стверджує, що серед відгуків на попередні видання не було принципів зауважень, хоча книгу читали люди різних переконань, і не лише в Україні. І це дуже важливо, бо свідчить, що вибраний вірний шлях, — велика кількість читачів є підтвердженням тому. Особливо тішить те, що й молодь не байдуже ставиться до витоків української міфології.

При дослідженні первісних вірувань та релігій народів Китаю, Індії, Персії, Єгипту, Греції, Асирії, Вавилону, народів Малої Азії та інших помітно, що там дуже багато спільного з фольклором та звичаями наших далеких прашурів. Бо й справді: найважливішими чинниками світових релігій, починаючи від заратустріанізму та буддизму, є анімізм, тотемізм і магія. Вірування та релігія наших прапрадідів мають у собі всі ці ознаки.

На жаль, не все ми можемо встановити. Дуже багато втрачено, забуто, змінено, нашаровано так, що не все нам сьогодні і зрозуміле. Настала пора об'єктивніше підійти до розуміння духовного світу наших Отців, починаючи з тих чистих першоджерел, які стали основою для всіх індо-європейських народів. Ці багатющі духовні скарби з'явилися за чотири-п'ять, а може й більше, тисяч років до античного світу. Змушуємо себе та своїх дітей захоплюватись лише грецькими та римськими міфами, недооцінюючи, а більшою мірою не знаючи, що наші міфи, наша народна творчість більш земна і людяна; своєю ж міфопоетичною красою вона у стократ перевищує панську красу грецької античної творчості. В грецькій міфології один лише титан (не бог!) Прометей іде до людей, несе їм вогонь, за що був жорстоко покараний богами Олімпу — прикутий до скелі, де йому щоднини орел довбав груди і пожирав печінку.

Грецький пантеон досить чіткий та означений; ми ж цим похвалитися не можемо. У старовинному Києві тільки починалася така робота, яка в Афінах та Римі була завершена, але, на жаль, майбутні століття перекреслили її результати.

«Частина етюдів цієї книжки публікувалася в періодичній пресі і вже була належно поцінована, — зазначає у післямові до першого видання цієї праці Григорій Дем'янчук. — Разом зі схвальними відгуками чулися й такі: «А навіщо нам усе це — дажбоги, перуни, велеси? У нас є Христос». Що тут можна сказати? Мабуть, треба зауважити загальновідоме: вся антична міфологія — не християнська, а язичницька,

проте весь світ її знає і про неї написано безліч праць — і наукових, і літературно-художніх. Бо то — загальнолюдська спадщина.

А ще раніше доводилося чути (і навіть читати висловлювання відомих письменників), що в нас нібито не було і нема своєї міфології. В уявленні декого міфологія — то тільки грецький Олімп, Зевс і т. д., а Перун чи Дажбог — це щось інше. Може, через те персонажі нашої міфології маловідомі в нас і невідомі у світі. А це теж загальнолюдська спадщина. І в роздуми на тему, чи треба її, цю міфологію, досліджувати, популяризувати, введемо усім відомий, але не завжди усвідомлюваний факт: християнський час нашої історії — то приблизно одне тисячоліття, а дохристиянський — увесь попередній час, хронологічно виміряти який нам не під силу. То що ж — усе те, чим жили наші Предки упродовж багатьох тисячоліть, відкинемо, забудемо? Двозначної відповіді на це бути не може: ні, бо то — все наше, то наші духовні першовитоки, джерела національної ментальності. Без них буття-існування населення втрачає етнічно-національний сенс.

Визначний український фольклорист Зоріан Доленга-Ходаковський зазначав, що духовний світ наших Предків «відображає і заселені, і пустельні місця, оброблені й дикі, височини і рівнини, гострі верхівки і глибокі болота, чисті поля і темні ліси, словом, уся земна поверхня була столицею наших богів і взірцем нашої віри».

І справді, не так легко повстати проти самого себе, змінити спосіб мислення, покинути все, що любиш, по-іншому розмовляти своєю рідною мовою, поклонятись багатьом богам, знати всі їхні обрядові співи, мову та прислів'я.

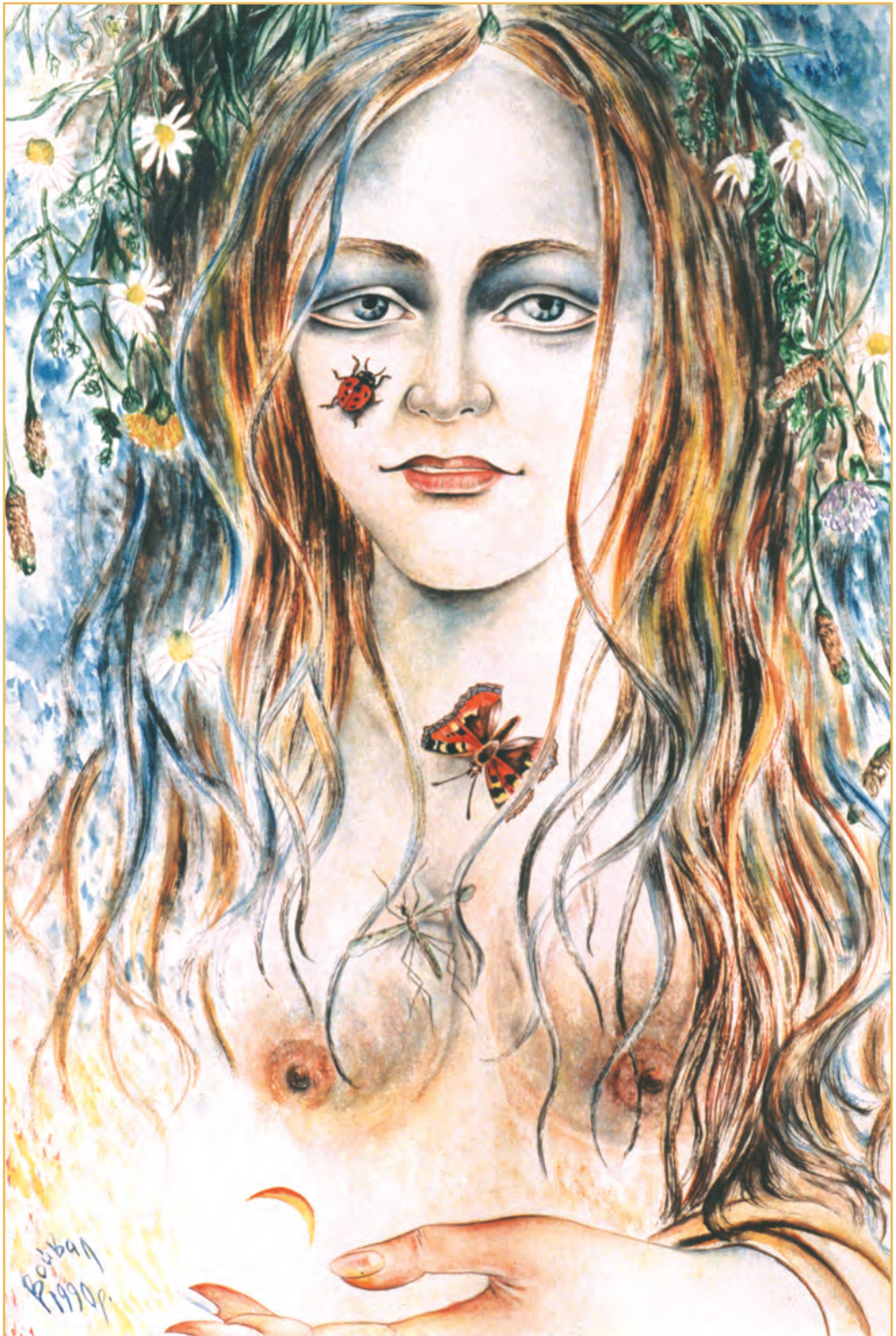
Наші пращури споконвіку не терпіли рабства. Для них все довкола було одухотворене і повне сил. Творилися боги вогню, неба, землі, води, вітру, лісу, поля... Все в природі мало своє людське обличчя: у струмків — свій голос, зорі дивляться на землю, дощ запліднює землю, а земля, в свою чергу, народжує трави і квіти... Наші батьки-сонцепоклонники своїм, не позиченим шляхом йшли до розуміння Всеєдиного Бога, Бога землі і неба, творця духів, які населяють довкілля, так і називаючи його, — Бог. Духи, випущені Богом, стають посередниками між мертвими і живими, хоча самі існують окремо. Все твориться від імені Верховного Бога-Отця, в кожному явищі — Його життєдайний дух. Пригадаймо окремі свята. Коляда, Мертвецький Великдень, Великдень, Купала та інші свята упродовж року — то суцільна система, єдиний поетичний організм зрілого народу, в якому жива природа пов'язана з людиною. В усіх народних звичаях простежується чітка ритміка магічних дій, аби у піснях та іграх така своєрідна молитва краще доходила до Вишніх богів.

Світло і тьма, тепло і холод, день і ніч, народження і смерть. З найвіддаленіших часів у наших пращурів це не лише початок і кінець, а й безкінечна боротьба Вишніх богів: Білобога — володаря білого дня і Чорнобога — злого демона ночі. Сварог — не тільки бог вогню та батько найбільшого Сварожича для Матері-Землі і людей Сонця-Дажбога, але й володар того самого вогню, що горить у печі.

Чи міг Орій-хлібороб не молитися до Сонця, коли в ранішню пору виходив у поле з плугом орати? А коли в небі грім і блискавиця? Та це ж — хмаровладний Перун! Бог, що наводить жах на злий Морок!

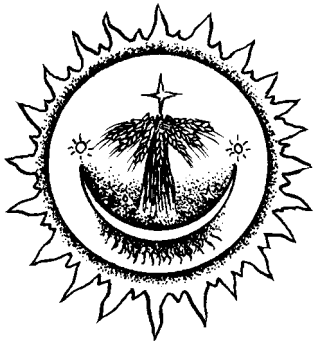
Золотосяйне Сонце, Ясний Місяченько, Теплий Дощик навесні — сам Бог-Отець. То все — великий Всесвіт і маленька людина в ньому. Ну як не запросити таких поважних небесних гостей до себе в хату на Святу вечерю? Народження Великою Богинею

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

СПАС

Хмаровладний Перун не лише розпоряджається громами та блискавицями, але і засіває з неба ниви золотим зерном. Якщо господарі працювита і шанують свого бога, то буде їм жито, пшениця, всяка пашниця, бо він, власне, ще й опікун збіжжя та оберігач урожаїв. Коли злаки зібрано, срібнолукий Перун перестає навідувати ниви, починає полювати за чортами і дідьками в небі. Ті стараються заховатися від охопленого гнівом Перуна у воду, а він її все студить.

— Пішов Перун водою і тепло повів за собою, — наголошує Спас.

На зміну громовержцю Перуну приходять на лани Спас — покровитель жнив. Він знає про будь-яку польову комашку, він знає, чим кожна з них годується. Коли йде полем Спас, барвисті метелики, жучки, бджілки, всякі мушки роями оточують його, майорять попереду нього і супроводжують його ззаду. Йде, бувало, святий Спас межею, візьме прутик дикого цикорію й хльоскає ним, як батіжком. А жучки й мушки, які лиш сидять на колосі, вже й знають: всі злітають і не сміють переводити хліба. Пройде межу Спас, кине свій батіжок на землю, а він прийметься там і росте. А всі жучки й мушки добре знають, що ту ниву, де росте той батіжок, треба обминати, — от вони й не сміють її чіпати. Бо там, невдовзі, заколосяться золоті хліба.

Завершуючи косовицю, люди на селі причащаються тричі: перший раз — 1 серпня, третій — 16 серпня. Цей Літа-Літечка час зветься іще спасівським. Особливо вшановують Великого Спаса — 6 серпня, коли відбувається свято врожаю. Закінчуючи жнива, люди залишають на краю ниви жмут незжатого жита та пшениці, який називають по-різному: *борода Перуна*, *дідова борода*, *людська доля*, просто *борода*, але найчастіше — *Спасова борода*:

Ой те, Спасова борода,
Типерка тубі вігода.
Ми типерка тибі обжели,
Тубі вігоду зробели.
Йдіте, дівоньке, в дулену,
Пу чирвовую калену,
Будем калену ламати,
Будем бороду вбірати.

Знає покровитель урожаю, що саме в цю пору, взявши з кожної копи по колосочку, жниці складають Сніп-Рай, в якому золотосяйний Спас любить поспілкуватися з душами покійників, куди вони приходять, бо саме на Спаса, після Страсного четверга на Зелені свята поминають Предків. Тому й робили *Спасову бороду* з самого хорошого жита, її обкопували кругом, а зерно витрушували з колосків на землю. Закручували в *бороду* букет квіток. Ще й кожний старався, щоб *борода* була краща, як в сусіда. Тому й брали найменшу дівчину за руки і волочили кругом теї *бороди*.

Пучечок колосся підв'язують червоною стрічкою, прикрашають квітами, вершечки надламують, щоб колосся нагадувало старечу бороду. Тією останньою недожатою купиною пошановують щедрю ниву, покійників та доброго опікуна врожаю, який приїжджає з Вир'ї-Раю на кози.

— Ой що ви, женчики, робели, шо так мало нажели? — тішиться милосердний тим, що люди в це вірять.

— А ми нажели зо сто кіп, а на віночок один сніп. Жнемо, жнемо та посеред поля zostavimo ту козу, і з одного боку і з другого. Тії колосочке, шо вгорі обимнемо, як то помолотимо їх, житечко посіємо, заволочимо. Ту козу зверху ленточкою зав'ежеться, і вже отримується як то воротечка. Та й вже проганяє мене через ту козу батько і те й деревом мені по дупе дасть. *Коза*, то як стане жети, оден попирид, а другий взаду, і задній обжине першого, і каже, що *загнав козу*. Коли дожали, то й казали: «Жни, жни. Ложи козу, лови, лови, лови!». Козу лавімо і ложим на сніп, — розповідає жниця.

Саме тут, в останньому снопові, якого так і називають — *козою* або *цапом*, знаходить свій останній притулок польовий дух милосердного Спаса. Зробивши *Спасову бороду*, в її підніжжі кладуть окраець хлібини та дрібку солі, а зерном, вим'ятим з кількох колосочків, засівають клаптик землі, подзьобаний кінчиком серпа. Коли розкидають зерно по ниві, приказують:

От тобі, борода, хліб, сіль і вода!
Сійся-родися, жито-пшениця,
Всяка пашниця, краща, ніж торік.

— Тепер не ті люди поставали, — розповідає одна Жниця. — А перше було, як вийдеш на жнива на перший день, то так усе — наче колядує, аж реве. Та, Господи, як гарно й легко після того жать! Тіко дотуляйся, воно само жнеться. А тепер якось чудно жнуть, наче крадькома: перехреститься, щоб ніхто не бачив, та й мерщій жне. Родина уся колядує:

Пан господар, Бог тебе зове,
Ой дай Боже!
Бог тебе зове, дар тобі дає:

ПРОВОДИ — Великдень для померлих, коли люди урочисто справляють поминки померлим.

РАМА — цар міфічної сонячної країни, земне втілення ідеального героя задля спасіння світу від ворожих сил мороку. Подвиги Рами оспівані у староіндійських книгах «Рамаяни» (III–II ст. до н.е.).

РАЙ — див. **ВИРІЙ**.

РАСИНИ — сини Сонця.

РОД — Першобог, володар Всесвіту, зачинатель усього живого, творець Вирію, батько Білобога, відає долями Вишніх богів і людей.

РОЖАНИЦІ — володарки долі новонародженої дитини. Оберігають кожну з матерів та їх новонароджених дітей від усякої нечистої сили, аж поки дитину не охрестять.

РУСАЛІЇ — велике свято Лади, яке завершується днем Купала. Свято на честь Сонця.

РУСАЛКИ — водяні істоти, які живуть на дні водоймищ. Душі вони не мають, а тільки серце. Мавки — то їхні подруги.

РУСАЛЬНИЙ (МАВСЬКИЙ) ВЕЛИКДЕНЬ — русальний тиждень перед Зеленими святами. У т. зв. «Сухий четвер» ніхто не працює на полі чи в городі далеко від хати, бо можна потрапити на русалкам — залоскочуть на смерть.

САТАНАЙЛ (САТАНА, САТАНЕЙ, САТІ, ШАТАНА) — у скіфів первісне ім'я володарки добра та гостинності. Пізніше Сатана (Диявол, Чорт, Біс) — злий дух, противник Бога-Творця. Бог створив тільки духовний світ, рай та душу. Усе видиме й матеріальне, за віруваннями Предків, створив Сатана: землю, рослини, каміння, звірів, птахів, людське тіло. Від Сатани пішло все зле і темне. З початку світу між добром і злом точиться вічна боротьба.

СВАРГА — небо, вхід до неба.

СВАРОГ — Прабог, владика світу, батько Сварожичів. Навчив людей користуватися вогнем, виготовляти мідь та залізо, передав їм ковальське ремесло, викував першого плуга і першу шлюбну обручку.

СВАРОЖИЧ — син володаря вогню Сварога. Повелитель вогненної стихії на землі. Бог світового добра. Своім праведним вогнем очищає душу людини і є карою Божою для грішних.

СВІТОВИД — володар минулого, сучасного і майбутнього, якому доручено пильнувати, аби на землі, в небі і в підземнім царстві здійснювалися закони добра світла Дажбожого.

СВЯТИЙ ВОГОНЬ — Живий або Божий вогонь. Ним запалювали свічки, обкурювали худобу, розпалювали Купальські вогнища. Див. **ЖИВИЙ ВОГОНЬ**

СИМАРГЛ — охоронець райського Дерева життя, його коренів, які живлять незліченну і безкочну кількість зародків і бруньок усього живого на землі. Смаргл — духовний посередник між верховними богами неба і духами землі. Небесний доглядач сходів, здатен перевтілюватися у крилату собаку-птицю.

СЛАВА — богиня перемоги. З її зображенням на щитах Расини йшли в бій. За припущенням деяких вчених, від імені Слави походить назва славенів.

СМЕРТЬ — дуже довгий сон, який колись може припинитися. З іншого боку — страшна стара баба, без тіла, одні кістки, з косою, приходять на землю з пекла ночами, щоби вибрати свою наступну жертву і забрати в неї життя.

СОКІЛ-РОД — Першоптах і Першобог світу. У Сокола має здатність перевтілюватися Род. Впливає на долю Вишніх богів і людей.

СОН — тимчасовий відхід душі від тіла. Мандри душі іншим світом — це і є сон. Після повернення її до тіла сон припиняється. Коли душа відлітає від тіла назавжди, наступає смерть.

СПАС — покровитель врожаю. Приходить до людей тричі. Особливо вшановують другий прихід Спаса, коли відбувається свято врожаю.

СТРИБОГ — господар вітрів. У володаря вітрів безліч слуг.

СТРИГЕННЯ — зустріч Зими з Літом. Цього дня вони сильно змагаються, хто кого переможе.

ТОТЕМ — предмети, яким надається містичний зміст, або звірі як захисники певного роду-племіні, що ставали покровителями людини. Тотема не можна було вбивати — йому потрібно завжди годити, за що той допомагає або хоча б не шкодить.

ТРЕБИЩЕ (ЖЕРТОВНИК) — місце перед статуєю божества, де приносили жертви.

ТРИЗНА — бій, поєдинок. Тризнище — місце бою, тризник — подвижник; тризнити, тризувати — битися, гратися. У давнину тризною називалося свято, поєднане з військовими потіхами. Літописи розповідають, що над похованнями насипали могили та справляли тризну, бо душа покійного ще була тут.

ТРОЯ — місто за 25-30 км від гирла Босфору. Зруйноване під час Троянської війни (1194–1184 рр. до н.е.). Оспіване Вергілієм. Відкрите Г. Шліманном у 1871 році.

ТРОЯН — владики неба, землі та підземного царства. Опікун світлоносої трійці Сонця-Дажбога — Ярила, Семирила та Коляди.

УРАЙ-РАЙ — володар родючості, опікун полів та врожаю. Навесні сурмить у сурми і все навкруги зеленіє. Є також опікуном жінок, особливо молодих і дівчат. Оберігає худобину від хвороби та звіра. Покровитель пастухів. Навесні відкриває Небесні ворота і випускає росу, яка вважається цілющою для здоров'я.

УПИРІ (ВАМПИРИ) — ними бувають знахарі й вовкулаки. Родяться від чорта і відьми. Бувають живі і мертві. Померлі не піддаються тлінню і живуть завдяки випитій крові, проте бояться співу півня.

ХОРС — володар життєдайного світла Дажбожого, віддзеркаленого у Місяці. Син Дажбога. Покровитель шлюбних обрядів.

ЧАРІВНИКИ (ЧАРОДІЙНИКИ) — ті, хто вміє чарувати: заклинати, привертати, відвертати, наприклад, у любовних справах. Вміють відвертати чи спроваджувати дощ, насилати хвороби на людей і шкодити худобі.

ЧОРНОБОГ — володар ночі, нещастя та лиха. Ворог Вирію, людей і світла. Вічно змагається з Білобогом.

ЧОРТ (НЕЧИСТИЙ, ДІДЬКО, БІС, ЩЕЗНИК) — як і всяка нечиста сила, має людську зовнішність, але з рогами. Ці злі істоти водяться у безлюдних, запущених місцях: в очереті, бур'янах, бузині, в болоті й під землею.

ЧУГАЙСТЕР — заклятий чоловік. Ходить лісами, блукає. Волохатий, голий, з рогами. Зустрівши людину, примушує її танцювати, граючи на сопілці.

ЧУР — добрий дух дому. Живе у поліні, яким розпалюють вогонь. Охоронець домашнього вогнища, тепла та добробуту.

ШУМ — володар лісу та лісового шуму. Стародавня назва лісу, а ще давніша — Шумлячий.

ЯВ — земне життя людини, повітряний простір із Сонцем, стовбур Дерева Життя.

ЯМА — володар потойбічного царства, де разом з Вишніми богами розкошують просвітлені душі померлих.

ЯРИЛО — бог молодого кохання та парубання, а ще — любовних пристрастей та дітороддя.